VLADAS MONTVYDAS-*ŽEMAITIS, AUŠRA, KĘSTUTIS, ETMONAS*

1911 09 01–1953 08 23

Vladas Montvydas gimė 1911 m. rugsėjo 1 d. Telšių aps. Varnių vls. Gatautiškės k. Kazimiero ir Petronėlės Siutilaitės-Montvidų (taip dokumente) šeimoje[1]. Tėvai buvo Gatautiškės dvaro darbininkai. Šeimoje dar augo dvi seserys ir vienas brolis. Baigęs Poežerės pradžios mokyklą, išmoko staliaus amato. Tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Jam suteiktas vyresniojo puskarininkio laipsnis. Dalyvavo visuomeninėje veikloje, buvo aktyvus Lietuvos šaulių sąjungos narys, šaulių būrio vadas. 1938 m. susituokė su Bronislava Ralyte ir tapo ūkio, esančio Varnių valsčiuje Daubų kaime, šeimininku. Suremontavo pastatus, pasistatė kalvę, ėmėsi brikelių gamybos ir apleistas ūkis suklestėjo.

Artėjant antrajai sovietų okupacijai, daugelis vietos gyventojų rengėsi palikti namus ir traukti į Vakarus. V. Montvydas pasirinko kitą kelią – ginti tėvynę nuo okupantų. 1944 m. pradžioje Varnių apylinkėse jis pradėjo organizuoti Lietuvos laisvės armijos Vanagų grupę. Priesaika būdavo priimama V. Montvydo namuose, kur slapčia buvo vežami ginklai.

1944 m. liepos mėn. su bendražygiu Stasiu Beniuliu, surinkę aplinkinių kaimų jaunuolius, su ginklais mokymui iškeliavo į Platelių miškus. V. Montvydo žemėje buvo įrengtos trys partizanų slėptuvės-bunkeriai. Vieną iš jų, kuriame jis slėpėsi su S. Beniuliu, 1944 m. rudenį susekė okupantai. Partizanai nesutriko ir atsišaudydami bei mėtydami granatas išsiveržė iš apsupties. Tai buvo pirmas, bet ne paskutinis sėkmingas V. Montvydo prasiveržimas.

1944 m. Kūčių vakarą nuo okupantų rankos V. Montvydo ūkis virto pelenais. Žmona ir penki mažamečiai vaikai liko gyvi, tačiau be pastogės. Partizano šeimą glaudė giminaičiai, Žemaitijos kaimų valstiečiai. 1951 m. vasario 17 d. jo žmona buvo suimta ir įkalinta Steplage Karagandos sr. Penki mažamečiai vaikai turėjo slapstytis pas gerus žmones.

1945 m. spalio 11 d. Žemaičių legiono vado Jono Semaškos-*Liepos* prašymu V. Montvydas-*Žemaitis* kartu su S. Beniuliui-*Seneliu* ir Juozu Gubysta-*Šalna* buvo įpareigoti organizuoti Šatrijos rinktinės veiklą.

1946 m. vasario 1 d. Žemaičių legiono vadas *Liepa* įsakymu Nr. 1/8/ iš Žemaičių legiono Šatrijos rinktinės išskyrė Varnių kuopos pirmąjį būrį ir priskyrė jį tiesiogiai Žemaičių legionui, vadovauti būriui paskirtas V. Montvydas-*Aušra*. Tų pačių metų kovo 19 d. *Liepos* įsakymu Nr. 4 (11) *Aušrai* suteiktas viršilos laipsnis. 1946 m. rugpjūčio 2 d. Žemaičių apygardos vado Fortūnato Ašoklio-*Mindaugo* įsakymu Nr. 13 *Aušros* būrys vėl buvo prijungtas prie Varnių kuopos.

Po 1947 m. rugpjūčio 10 d. pranešimu „Žemaičių apygardos vadui apie ryšius tarp apygardos rinktinių ir ryšius su Jungtine Kęstučio apygarda“ V. Montvydas pasirašė kaip šios apygardos Šatrijos rinktinės Vyčių kuopos vadas *Kęstutis*. Tais metais Žemaičių apygarda buvo smarkiai nukentėjusi po MGB agentų provokacijų, septynis mėnesius neturėjo vado, todėl lapkričio mėn. V. Montvydas ėmėsi iniciatyvos atkurti apygardos štabą. Jis ne kartą susitiko su naujai įkurtos Vakarų Lietuvos (Jūros) partizanų srities vadu Jonu Žemaičiu-*Vytautu*. Jiems pasitarus, 1948 m. vasario pradžioje buvo atkurtas apygardos štabas, apygardos vadu paskirtas kpt. Aleksandras Milaševičius-*Radvila*, jo pavaduotojais – Vaclovas Ivanauskas-*Gintautas* ir Šatrijos rinktinės štabo viršininkas V. Montvydas.

1948 m. birželį 19 d. apygardos vadas A. Milaševičius-*Ruonis* įsakymu Nr. 6 informavo apie savo paskyrimą Jūros partizanų srities vadu. Įsakyme nurodoma, kad apygardos štabo viršininkas V. Montvydas-*Etmonas* yra skiriamas Žemaičių apygardos vadu.

Birželio 20-ąją, kitą dieną po paskyrimo, naujasis apygardos vadas *Etmonas* išleido įsakymą Nr. 7, kuriame nurodomos keturios apygardos sudėtyje veikiančios rinktinės: Šatrijos, Vytenio, Kardo ir Alkos. Vėliau išleistuose įsakymuose nurodoma informuoti gyventojus apie MGB majoro A. Sokolovo vadovaujamos specialiosios grupės veiklą, atsiradusius išdavikus perduoti Karo lauko teismams, sudaryti sprogdintojų grandis tėvūnijose.

Eidamas Žemaičių apygardos vado pareigas, V. Montvydas visuomet pasveikindavo savo kovotojus su Vyčio kryžiaus (Lietuvos kariuomenės šventės) diena, Naujaisiais metais, Lietuvos Nepriklausomybės diena, Prisikėlimo švente. Sveikinimuose linkėdavo likti idealistais, mylėti savo Tėvynę, ginti jos laisvę. Jis visuomet tikėjo Vakarų pagalba ir 1952 m. vasario 16 d. rašė:

„Kovos broliai žemaičiai!

Švenčiam 34-ąsiais Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo metines. Aštuntą kartą jas švenčiame antrojoje komunistinio maskolio okupacijoje, vesdami partizaninę kovą.

Dvylika metų, kai netekome krauju ir gyvybių aukomis iškovotos laisvės; stiprus skausmas lyg replėmis tą dieną suspaudžia širdis, kad nematyti plevėsuojančių trispalvių vėliavų, kad sunaikinti laisvės paminklai, prie kurių Nepriklausomybės šventėje susirinkdavo pagerbti žuvusių laisvės kovotojų.

[1] Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA).

Vakarų Lietuvos (Jūros) partizanų srities ir Žemaičių apygardos vadovybė su apsaugos grupės kovotojais. Iš kairės: Žemaičių apygardos vadas V. Montvydas-*Etmonas*, Valentinas Orlingis, neatpažintas, Jūros partizanų srities štabo viršininkas Antanas Liesis-*Idenas* ir Antanas Seneckis-Žaibas. *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

Mums tą skausmą mažina ir teikia vilčių kovai radijo bangomis atnešti laisvo[jo] pasaulio lietuvių ir kitų tautiečių sveikinimai ir linkėjimai kaip kovojantiems lietuviams. Tas rodo, kad kovojančių prieš komunizmą mums draugų skaičius kasdien didėja. Jis didės tol, kol susijungusios tautos pasakys: „Šalin, raudonasis maskoli, nuo žemės paviršiaus.“

Sveikindamas Nepriklausomybės šventėje partizanus, slapukus, talkininkus ir visus kovojančius dėl Lietuvos laisvės, linkiu dar su didesne energija vesti kovą iki laimėjimo.“[2]

Gerai suprasdamas, kad vien ginklu sunku priešintis okupantams, V. Montvydas daug dėmesio skyrė partizanų spaudai. Jis nuolat ieškojo literatūrai gabių jaunuolių, pats redagavo leidinius. Vadovaujant V. Montvydui apygardos štabas leido laikraštį „Laisvės balsas“, literatūrinį mėnraštį „Malda girioje”, ėjusius iki 1953 m. rugpjūčio mėn. Pastarasis trūkstant popieriaus buvo spausdinamas mokykliniuose sąsiuviniuose. 1952 m. eilėraščių rinkinys „Laisvės kovų aidai“ buvo išleistas net 1000 egzempliorių tiražu. Yra žinių, kad jis slapta buvo surinktas ir išspausdintas valstybinėje Telšių spaustuvėje.

Partizanų kapitonas V. Montvydas-*Etmonas* – vienas ilgiausiai apygardai vadovavusių vadų. 1953 m. sausio 1 d. jis parašė raštą „Dėl politinės padėties Lietuvoje, apygardos veiklos 1952 m. ir veiklos 1953 m. uždavinių“, vasario 8 d. pateikė visų 1952 m. ketvirčių veiklos, operacinės ir mobilizacinės veiklos, organizacinės veiklos ir ūkio srities žinias.

Žemaičių apygardos vadas Vladas Montvydas-*Etmonas* (dešinėje) su Kęstučio apygardos partizanu Vytautu Kybartu-*Dobilu*. Iki 1953 m. *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

Tylų 1953 m. rugpjūčio 23-iosios vakarą apie porą valandų aidėjo šūviai Varnių r. Reistrų k., prie Sietuvos upelio, netoli Lūksto ežero, kur MVD kariuomenės kareiviai surengė pasalą. Per susišaudymą žuvo apygardos vadas V. Montvydas-*Etmonas* ir jo adjutantas Bronislavas Alūza-*Bedalis*. Žuvusiųjų palaikai buvo niekinti Varnių r. stribų būstinės kieme, vėliau, manoma, įmesti į šalia esantį pelkėtą tvenkinį.

1999 m. gruodžio 22 d. V. Montvydui pripažintas kario savanorio statusas. Lietuvos Respublikos Prezidento 1998 m. gegužės 19 d. dekretu jam suteiktas pulkininko laipsnis, o 1999 m. gegužės 18 d. dekretu jis apdovanotas Vyčio Kryžiaus 3-iojo laipsnio ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius) (po mirties).

Tipinis atminimo ženklas 1911 m. rugsėjo 1 d. šioje vietoje buvusioje sodyboje gimusiam Žemaičių apygardos vadui V. Montvydui-*Etmonui*, 1953 m. rugpjūčio 23 d. žuvusiam Varnių r. Reistrų k. apylinkėse, atminti. Bendras tipinio atminimo ženklo ir įrašo jame vaizdas. Šilalės r. Laukuvos sen. Gatautiškės k. Aut. dizaineris Romas Navickas. Pastatytas 1999 m. birželio 15 d. B. Panumienės nuotr., 2005 m.

Parengė Rūta Trimonienė

[2] *Lietuvos partizanų Žemaičių apygarda (1945–1953 m.)*, Vilnius: Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, 2010, p. 267.